

הדלקת נר חנוכה בבתים משותפים

איתן צ'רני

מחלוקת הראשונים לגבי מקום ההנחה¹

הגמרא בשבת (כ"א ע"ב) אומרת:

תנו רבנן: נר חנוכה מצווה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה, מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו. מסביר רש"י (ד"ה 'מבחוץ'): "משום פרסומי ניסא ולא ברשות הרבים אלא **בחצרו**, שבתיהן היו פתוחות לחצר". הרי שלשיטת רש"י, מקום הנחת החנוכה הוא בכניסה לבית **שאינה סמוכה לרשות הרבים** (שבימיהם היו חצרות לבתיהם שהפרידו מרשות הרבים).

התוספות (בד"ה 'מצוה להניחה') חולקים על רש"י ומקשים משתי גמרות: א. חצר שיש לה שני פתחים צריכה שני נרות - משמע מכאן שהכונה היא שצריך להדליק בפתח החצר **מבחוץ** (ולא בפתח הבית). ב. נר שיש לו שתי פיות עולה (=מוציא ידי חובה) לשני בני אדם, ואם מדובר בפתח הבית, כיצד יכולה ההדלקה בפתח בית פלוני להוציא את אלמוני שבבית השכן? אלא בהכרח מדובר בפתח החצר **מבחוץ**.

לגבי הברייתא למעלה, תוספות סוברים שמדובר בבית שאין לו חצר ולפיכך יניח על פתח ביתו, אבל אם יש לו חצר - ישים את החנוכה מחוץ.

עיקר המחלוקת בין רש"י ותוספות הוא, שלרש"י עיקר הפרסומי ניסא **על הבית** (כלומר שיהיה ניכר שבני הבית הדליקו ולכן יש להדליק צמוד לבית), ותוספות סוברים שעיקרו הוא בשביל **אנשי רשות הרבים**, אף על פי שאין היכר לרבים של מי החנוכה או לאיזה בית היא שייכת.

הדר בעליה

מי שגר בקומה העליונה, מדוע שלא ידליק בחצר? לפי שיטת תוספות, הברייתא עוסקת בבית שאין לו חצר, ומכיון שהפרסומי ניסא הוא בשביל הרבים - ידליק בחלון. לפי שיטת רש"י, מדובר בהכרח שאין לו פתח משלו לבית, כלומר בפרוזדור, ולכן לא שייך לשים בפתח הבית משום שבלאו הכי אין היכר לבעלים של החנוכה, ולכן מוטב לשים את החנוכה בחלון ושיהיה בכך פרסום הנס לרבים.

השותפין

בבתים של שותפים יש לבדוק היכן ידליקו. לפי שיטת רש"י, ידליקו השותפים בפתח הדירה הפונה לחדר המדרגות. לפי שיטת תוספות, ידליקו השותפים בפתח החצר הפונה לרשות הרבים. אולם, לשיטת שניהם ניתן לומר שידליקו את החנוכה בחלון **כל עוד החלון נמוך מעשרים אמה** (הוא אומר, בנין הגבוה שלש קומות לכל היותר), כי אז יש יותר פרסום הנס לרבים.

הדלקת נרות חנוכה מעל עשרים אמה

לגבי הדלקת נר חנוכה בגובה, נחלקו הריטב"א ותוספות. הגמרא בסוכה (ב' ע"ב) אומרת: תנו רבנן: אמר רב יאשיה אמר רב מחלוקת (בסוכה, דוקא) שאין דפנות מגיעות לסכך, אבל דפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה דמישלט שלטא בה עינא.

1. להרחבה בנושא ניתן לעיין בספרו של הרב אריאל "שו"ת אהלה של תורה" סימן צו עמוד 341.

מסביר הריטבי"א (שם, ד"ה 'ואם') שהוא הדין לגבי נרות חנוכה, וכשם שבסוכה, כאשר הסכך הונח מעל עשרים אמה וגם אין הפסק של האויר, שולטת בה העין - הוא הדין בנרות חנוכה, כל עוד ההדלקה נעשתה בחלון, העין תכיר גם בהם (כיון שהכותל מתחיל מלמטה עד החלון - כאשר אין הפסקה של אויר).

אמנם התוספות דוחים זאת בטענה שדברי רב מוסבים דוקא על סוכה, שהסכך שלה גדול, אולם בנרות חנוכה, שהנרות קטנים, אין העין שולטת (למרות שמה שחשוב הוא שיראו הרבים שנעשתה הדלקה ולא שיראו את מספר הנרות, משום שמעיקר הדין מספיק בנר אחד ליום).

פרסום הנס בבנין רב קומות

על בנין דירות בודד וגבוה מארבע קומות הובאה המחלוקת לעיל - האם אפשר לשים את החנוכיה בחלון או לא. אך בבנין דירות רב קומות הצמוד לבנין אחר, יש לדון האם יש פרסום הנס לדיירים שממול. נראה לומר שגם רש"י יודה ויאמר שכל עוד פרסום הנס בחלון גדול יותר מפרסום הנס בחדר מדרגות - עדיף להדליק בחלון, משום שבבנין רב קומות יש פרסום הנס רק לאנשי הקומה (משום שהאנשים משתמשים בעיקר במעלית), ויש רק מעט פרסום הנס להולכים ברחוב (התוספות, לשיטתם, יקבלו רק את הטענה של פרסום הנס לדיירים ממול).

ההלכה על פי האחרונים

ה'שולחן ערוך' (תרעא, ה) פסק כדעת התוספות, שר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים, ואם יש חצר לפני הבית אז מניחים על פתח החצר (ישנה מחלוקת בין החזו"א לגרי"ז האם לחצרות של היום יש דין של חצר או מבוי²). אך 'ערוך השולחן'³ הביא הרבה ראשונים הסוברים דוקא כדעת רש"י, ועל כן יכול כל אחד לנהוג על פי מנהג אבותיו.

כתב הרב ווזנר (שבט הלוי חלק ד, סה ד"ה 'ואשר'), שכל מה שפסקו בגמרא ובשולחן ערוך שהדלקה מעל עשרים אמה פסולה, מדובר דוקא כשההדלקה היתה בגובה שלמעלה מעשרים אמה לבני הבית, משום שאין אדם "משליך" ראשו להביט למעלה. בזמנינו, ההדלקה בתוך הבית היא מתחת לעשרים אמה (לאנשי הבית) ולכן אפשר להדליק בחלון כיון שיש פרסום הנס לבני הבית (וגם מעט לאנשי רשות הרבים). עוד כותב שם שלא קיבלנו מחז"ל את שיעור המרחק המקסימאלי בין הבתים, ובכל אופן אין לשנות את המנהג מלהניח בחלון משום שעדיין יש פרסום הנס.

הרב הררי (הלכות חנוכה, עמוד כה) כותב שיש הסוברים שעשרים האמות נמדדות מהעיניים ולא מהקרקע, וכן יש להקפיד בחנוכיה עם "גב" להטות אותה באלכסון כדי שהרבים יבחינו בנרות. אולם אם בני הבית לא יראו - עדיף שהחנוכיה תהיה מוטה לכיוונם. עוד מביא הרב הררי בסוף ספרו את דעתו של הרב פיינשטיין (בשם השמועה) שאמר שיש הידור מצוה להדליק בחלון הגבוה מעשרים אמה - אם יש אנשים שגרים מולו שיכולים לראות את הנרות.

2. פסקי החזו"א על השו"ע סימן תרע"א.

3. בסימן תרעא, כ הביא בשם הרמב"ם, הסמ"ג ועוד שנהגו כרש"י וכן כתב היבאור הלכה, ד"ה 'פתח החצר', שהאור זרוע והר"ן שנהגו כרש"י.

ההלכה לאשכנזים היא, שאפשר לקיים את המצוה כשיטת תוספות ולהדליק את הנרות בפתח החצר הפונה לרשות הרבים, ואפשר לקיים את המצוה כשיטת רש"י ולהדליק את הנרות בפתח הדירה הפונה לחדר המדרגות. אך לדעת שניהם, אין להדליק מעל עשרים אמה. ומכל מקום, לא מסתבר שהטריחו חכמים לדייר שגר בקומה גבוהה לירד ולהדליק בכניסה, ועוד שאם כל הדיירים ירדו לא יהיה מקום לכולם, ולכן אפשר להדליק בקומה שהיא גבוהה מעשרים אמה (קומה רביעית ומעלה), בין לשיטת רש"י שיש עדיפות להדליק בבית, ובין לשיטת תוספות שיאמר (אולי) שלא הטריחוהו חכמים לרדת למטה ולהדליק.

הגרש"ז אויירבעך, בהליכות שלמה (מועדים יד, ה), פוסק שאם כבר הדליקו בפתח הבנין - ידליק בחלון דירתו (אפילו בסורגים) אף על פי שהוא גבוה מעשרים אמה. עוד כותב הרב אויירבעך, שמי שנוהגים אנשי ביתו להדר במצוה ולהדליק כמה חנוכיות, אזי עדיף שידליק אחד בחלון ואחד בכניסה לבית.

וכן הרב עובדיה יוסף כותב להלכה לספרדים (יחזון עובדיה', חנוכה, מצות הדלקת נרות חנוכה, ח' הערה י"ג) שבבנין רב קומתי יש להדליק קודם לבני הבית כדי שיהיה פרסום הנס לבני הבית, ואם רצה לשים בחלון (שהוא גבוה עשרים אמות מקרקע רשות הרבים) - ידליק, אבל אם יש שכנים מולו מהבנין הסמוך יש עדיפות להדליק בחלון.

וכן בשולחן הערוך המקוצר (או"ח חלק ג', הלכות הדלקת נרות חנוכה הלכה ט') פוסק לבני תימן, שמי שדר למעלה מעשרים אמה יכול להדליק בחלון למרות שהוא גבוה עשרה טפחים, אבל אם החלון גבוה מעשרים אמה - עדיף להדליק בפתח הבית כדי שיהיה מוקף במצוות (וכן כתב בכף החיים, תרעא הערה לט). אולם אם יש דיירים בסמוך - ידליק בחלון, כי גם באופן זה מתפרסם הנס. ובכל אופן אין להדליק בחדר מדרגות כי בזה אין כל כך פרסום נס.